

MEMLEKETİMİZ KÖMÜR İSTİHSAL VE RANDIMANLARINA BİR BAKIŞ

K. ERDEM

ÖZET

Dünya ve Memleketimiz Kömür Rezervleri zikredilerek, memleketimiz 1950 - 1960 kömür istihsalı ve randımanları üzerinde durulmakta, önümüzdeki devrelerde istihsalın Miktar ve Kalitesinin ve bilhassa Randımanların artırılması zarureti belirtilmektedir.

Mezua girmeden önce, Dünya ve Memleketimiz kömür rezervleri üzerinde kısaca durmak faydalı olacaktır.

Dünya Kömür Rezervleri (100 Milyon Ton Olarak)

	Taş Kömürü	Linyit	Turp
Avrupa:			
Rusya	9.800	2.000	700
Almanya	2.750	560	100
İngiltere	1.700	—	35
Polonya	800	—	60
Finlândia	—	—	35
İsveç	—	—	90
Estonya	—	—	20
Letonya	—	—	16
Diğerleri	340	164	8
K. Amerika:			
Kanada	560	320	—
Amerika	20.000	840	120
Alaska	240	60	—
G. Amerika:			
Arjantin	—	—	1
Afrika:			
Güney Afrika	2.000	2	—
Diğerleri	10	—	—
Asya:			
Çin	10.000	5	—
Hindistan	600	3	—
Japonya	160	5	—
Avustralya:	140	400	—
Yeni Zelanda:	1	1	1
Y E K Ü N :	50.000	4.400	1.200

(*) Dr. J. G. King'in Fuel adlı kitabından alınmıştır.

a.) Taş kömürü (1)

	Görünür ton	Muhtemel	Mümkün
Zonguldak Havzası	450 Milyon	—	1050 Milyon (2)

(1.) Taş kömürü sahaları hakkında rakam vermek için henüz kâfi çalışmalar yapılmamıştır.

(2.) Maden Y. Müh. M. Kaymakçalanın 16 Ocak 1961 Teknik Haberdeki yazılarından anılmıştır.

b.) Linyitler:

M. T. A. Enstitüsünce bugüne kadar yapılan tetkik ve aramalar neticesi 5 katogori-de toplanan rezervler: 1.000 ton olarak.

1) Büyük Rezervli Sahalar	461.650	203.620	59.380
2) Küçük Rezervli Aramaları Yapılmış Sahalar	2.320	7.400	12.675
3) Jeolojik İmkân Olup Aranmamış Sahalar	777	11.069	63.500
4) Evvelce Bilinen Etüd Edilecek Sahalar	319	2.645	2.750
5) Küçük İşletme Sahaları	1.884	5.926	26.332
Y e k ü n (yuvarlak olarak)	466.950	230.670	164.400

Memleketimiz kömür istihsalı, müstahsil itibarile:

1.) Devlet ve İktisadi Devlet Teşekkülleri = Devlet Sektörü

2.) Hakiki ve hükmi şahısların hususi karakterdeki = Özel Sektör tarafından yapılmaktadır.

1.) Devlet Sektörü:

a.) Taş kömür istihsalı

b.) Linyit istihsalı

a.) Taş kömürü: Zonguldak havzasından ve Azdavay işletmesinden istihsal edilmektedir. Halen istihsalde bulunmayan Azdavay işletmesini burada dikkat nazara al-

mamaktayım.

Zonguldak havzasında: 1950-1960 arasında istihsalin seyri ve bu istihsale göre randımanlar şöyledir:

Zonguldak Havzası

Sene	Türünan İstihsal Ton	Bir Evvelki Seneye Nazaran Artış %	Dahili Randıman Kg./İşçi	Umumi Randıman Kg./İşçi
1950	4.360.598	4,11	856	756
1951	4.729.589	7,80	933	823
1952	4.846.342	2,41	977	880
1953	5.674.326	14,59	1012	916
1954	5.711.253	0,65	974	882
1955	5.495.697	— 3,92	970	871
1956	5.888.308	6,67	995	
1957	E.K.İ. 5.610.441 A.K.İ. 648.616		1018 1010	881 881
	6.259.057	5,92		
1958	E.K.İ. 5.891.571 A.K.İ. 658.647		1123 1103	881 882
	6.550.218	4,44		
1959	E.K.İ. 5.967.948 A.K.İ. 547.200		1107 1079	921 909
	6.515.148	— 0,54		
1960	E.K.İ. 5.849.857 A.K.İ. 457.200		1085 1046	909 886
	6.307.057	— 3,30		

Keza, bu istihsalardan elde edilen satılık (veya satılan) kömür miktarları ve bu miktarlara göre de randımanla ise;

Zonguldak Havzası

Sene/ler	Satılan veya satılık kömür ton (a)	Bir Evvelki Yıla göre artış %	Satılık Kömür Türünan İstihsal % (b)	Satılık Kömüre göre Dahili Randıman Kg./İşçi (c)	Satılık Kömüre göre Umumi Randıman Kg./İşçi (d)
1950	2.583.840	1,—	59,25	507	448
1951	2.643.037	2,24	55,88	521	460
1952	2.875.646	8,09	59,34	580	522
1953	3.539.433	18,75	62,38	631	571
1954	3.527.680	— 0,33	61,77	602	545
1955	3.504.000	— 0,68	63,76	618	555
1956	3.720.000	5,81	63,18	629	560
1957	3.967.000	6,23	63,38	640	558
1958	4.068.000	2,48	62,10	685	548
1959	3.923.000	— 3,70	60,21	650	547
1960					
(Takriben)	3.652.000	— 7,42	57,90	606	513
1961					
(Program)	3.943.000				

(a) 1950-1954 (dahil) satılan miktarlardır. 1955-1960, satılık miktarlardır.

(b) 1950-1954 (dahil), dahili istihlak nazarı itibare alınarak nisbet; % 4 civarında artırılması icap edecektir.

(c) 1950-1954 (dahil), dahili istihsal dikkat nazara alınarak,

randımanlara 40 kg civarında ilâve yapılması lâzımdır.

(d) Bu randımanların hesabında, istihsaldeki umumi randıman işçiliği alındığı cihetle, 1950-1954 (dahil), aşağı yukarı rakamlar isabetli ve fakat 1955-1960 randımanların rakamlarından 34-40 kg. indirilmesi icap edecektir..

Yukarıda arz ettiğim 2 tablodan anladıklarımı şöylece sıralamak mümkündür.

1) **İstihsal:** 1950-1960 on senelik devrede istihsal % 50 ye yakın bir artış göstermekte, seneler arası artış ve ekselmeler % -4 ile 15 arasında değişmektedir. Artış temposu; 1952 de düşme, 1953 de hızlanma ve müteakip senelerde ise düşme ve duraklamalar göstermektedir.

2) **Satılık kömür:** 10 senelik devrede satılık kömürde % 45 artış olmuştur. 1950 ve 1951 de artış; çok cüz'i, 1952 de fazlaşmakta ve 1953 de hızlanmakta, en yüksek seviyesini % 26 yi bulmaktadır. Müteakip yıllarda duraklama, cüz'i artış ve gerilemeler müşahade edilmektedir. Son senelerdeki gerilemeleri stoklar ile izah mümkün isede, 1954 de duraklama, 1955 de düşme, 1956 da ise ancak 1953 seviyesine gelebildiği, 1957 ye 1958 de %2-6 arttığını görmekteyiz.

3) **Satılık kömürün (Tuvönan) istihsale nisbeti:** 1951 deki düşme hariç 1952 ye kadar

% 63, 1953 ve 1954 de en yüksek % 66, müteakip senelerde % 63-64 olarak 1958 e kadar devam etmekte ve bilâhare düşme başlamaktadır. Bu hal, 1951 de kömürün daha

çok küllü istihsal edildiğini, 1952 de ancak 1950 seviyesine geldiğini, 1953 ve 1954 de kalitenin islâh edildiğini ve bilâhare kalitenin tekrar düştüğü ve bu hali ile seyrettiği ve hatta son 2-3 senede dahada kötüleştiğini göstermektedir..

4) Randımanlar:

A) İstihsale göre:

a) Dahili randımanlar; Ençok 1958 de % 29 a yakın bir artış göstermekte ve fakat bu artış kısmen 3 ncü fıkrada arz edilen maruzat muvacehesinde zahiri bulunmakta ve (en başarılı yıl kabul edilebilecek 1953 senesine göre) bu ancak % 18 olduğu ve vasati artışın bunun biraz altında bulunduğu anlaşılmaktadır.

b) Umumi randımanlar;

1953 senesinde en yüksek seviyesile artış, % 21 ve vasati % 17 civarında olduğu görülmektedir..

B). Satılık kömüre göre;

a) Dahili randıman; 1950 ye nazaran (en fazla % 22-25) vasati (artış) % 17 civarındadır.

Randımanlar Ton olarak

Devreler	Taş Kömürü									
	Umumi Randımanlar									
	Belçika	Çekoslovakya	Fransa	Macaristan	Saar	Batı Almanya	Hollanda	Polonya	Türkiye	İngiltere
1955	0.825	1.355	1.042	..	1.157	1.163	0.953	1.267	..	1.245
1956	0.841	1.382	1.078	0.626	1.158	1.190	0.963	1.247	..	1.252
1957	0.838	1.433	1.119	0.614	1.144	1.222	0.968	1.234	..	1.251
1958	0.842	1.441	1.134	0.659	1.177	1.272	0.974	1.308	..	1.285
1959	0.908	1.486	1.161	0.683	1.265	1.433	1.015	1.349	0.513	1.353
1960 Ocak	0.953	..	1.209	0.687	1.554		1.081	1.378	} 0.448	1.401
Şubat	0.990	..	1.210	0.702	1.598		1.124	1.404		1.427
Mart	0.996	..	1.200	0.729	1.592		1.087	1.407		1.446
Nisan	0.994	..	1.200	0.737	1.573		1.091	1.411	} 0.451	1.414
Mayıs	1.005	..	1.199	0.716	1.589		1.109	1.393		1.434
Haziran	1.012	..	1.203	0.731	1.606		1.101	1.394		1.400
Temmuz	1.002	..	1.194	0.718	1.622		1.103	1.391	} 0.502	1.400
Ağustos	1.018	..	1.181	0.717	1.619		1.153	1.408		1.341
Eylül	1.044	..	1.220	0.718	1.615		1.150	1.409		1.408

Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomi Komisyonu
Kömür İstatistikleri

Kömür İstihali

1.000 Ton Olarak

3 ncü 3 Aylık Bütenden (Mart 1961)

Seneler	Taş Kömürü																				
	Avusturya	Belçika	Çekoslovakya	Fransa	Sar ve Batı Almanya	Macaristan	İrlanda	İtalya	Hollanda	Norveç	Polonya	Portekiz	İspanya	İsviçre	İngiltere	Yugoslavya	Doğu Almanya	Y. e k ü n	Türkiye	Rusya	Amerika
1955	173	29975	20642	55336	149099	2688	198	1134	11893	323	94500	406	12388	189	225107	1133	2667	606853	3504	276100	444448
1956	167	29555	21788	55129	152648	2376	223	1079	11987	393	95635	415	12880	198	225569	1234	2743	612882	3720	303700	479925
1957	151	29201	22543	56796	150780	2277	245	1025	11717	391	94095	498	13924	199	227219	1226	2753	613636	3967	327000	465842
1958	140	27065	23932	57721	149945	2626	220	723	12279	291	94983	566	14433		219285	1207	2904	607514	4068	353000	381946
1959	134	22756	25124	57606	142625	2736	..	738	12357	272	99106	528	13559	207	209414	1296	2841	590537	3923	365400	384805
1960 Ocak	11	1904	2306	4929	12376	226	..	62	1025	36	8311	38	1039	} 49	18336	103	233	50875	338	..	33982
Şubat	12	1932	2310	4981	11795	230	..	63	1003	44	8639	40	1099		17242	105	236	49673	292	..	32194
Mart	12	2048	2489	5050	12862	253	..	68	1090	56	9425	40	1180		18475	113	237	53332	288	..	36178
Nisan	11	1921	2236	4665	11493	225	..	62	1023	46	8377	36	1141	} 44	15903	109	221	47408	303	..	32583
Mayıs	11	1869	2231	4692	12032	238	..	67	1070	35	8628	36	1180		17885	102	229	50236	314	..	33586
Haziran	11	1830	2294	4465	11340	240	..	56	1033	11	8264	37	1125		15745	117	219	46720	250	..	31930
Temmuz	12	1514	2233	4243	11590	241	..	61	1040	12	8281	38	1103	} 32	13433	106	216	44052	303	..	23804
Ağustos	12	1820	2253	4029	11804	241	..	63	1040	10	8595	38	1207		13314	114	211	44678	327	..	34284
Eylül	10	1937	2274	4562	11643	242	..	58	1090	14	8725	34			16162	108	214	48205	298	..	32371

b) Umumi randıman; 1950 ye nazaran (en fazla 1953 de % 27) vasati artış % 14 civarında olup 1953 den sonra muntazam gerilemeler kaydetmektedir..

Mart 1961 de neşredilen Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomi Komisyonunun 1960 se-

nesi 3 ncü 3 aylık kömür istatistiklerinden taş kömürüne ait istihsal, dahili ve umumi randımanları gösteren 3 tabloyu aşağıda almış bulunuyorum. Bu tablolarda memleketimizi temsil eden taş kömürü, Devlet Sektörüne ait olduğunu belirtmek lâzım gelmektedir.

Randımanlar Ton olarak

Devreler	Taş Kömürü									
	Dahili Randımanlar									
	Belçika	Çekoslovakya	Fransa	Macaristan	Saar	Batı Almanya	Hollanda	Polonya	Türkiye	İngiltere
1955	1.148	1.730	1.583	..	1.810	1.544	1.486	1.684	..	1.603
1956	1.160	1.759	1.645	0.930	1.818	1.564	1.496	1.638	..	1.602
1957	1.150	1.810	1.683	0.895	1.799	1.585	1.499	1.619	..	1.600
1958	1.154	1.819	1.680	0.957	1.797	1.642	1.522	1.680	..	1.639
1959	1.265	1.869	1.716	1.024	1.851	1.845	1.619	1.736	0.654	1.721
1960 Ocak	1.334	..	1.785	1.043	1.992	..	1.731	1.761	..	1.771
Şubat	1.378	..	1.780	1.051	2.043	..	1.786	1.793	0.607	1.809
Mart	1.388	..	1.786	1.079	2.035	..	1.724	1.796	..	1.834
Nisan	1.390	..	1.786	1.096	2.032	..	1.732	1.806	..	1.800
Mayıs	1.414	..	1.785	1.063	2.045	..	1.741	1.780	0.609	1.822
Haziran	1.425	..	1.788	1.087	2.064	..	1.741	1.785	..	1.786
Temmuz	1.442	..	1.764	1.069	2.079	..	1.734	1.786	..	1.809
Ağustos	1.443	..	1.746	1.061	2.070	..	1.788	1.802	0.617	1.717
Eylül	1.474	..	1.809	1.061	2.066	..	1.809	1.800	..	1.795

Bu tablolardan randımanlara ait olanlarda, memleketimize ait olan rakamların hayli düşük olduğunu kabul etmek lâzımdır. Bu tablolar da en calibi dikkat husus, her mem-

lekette randımanlar muntazaman ve mutlak artmakta, memleketimizde ise aksi tecelli etmektedir.

(Devam edecek)

